

**PEDAGOGLAR MOTIVATSIYASI – TA’LIMGA NEYRODIDAKTIK
YONDASHUVNI JORIY ETISHNING MUHIM OMILI SIFATIDA**

Z. A. Xakimov

Urganch davlat universiteti

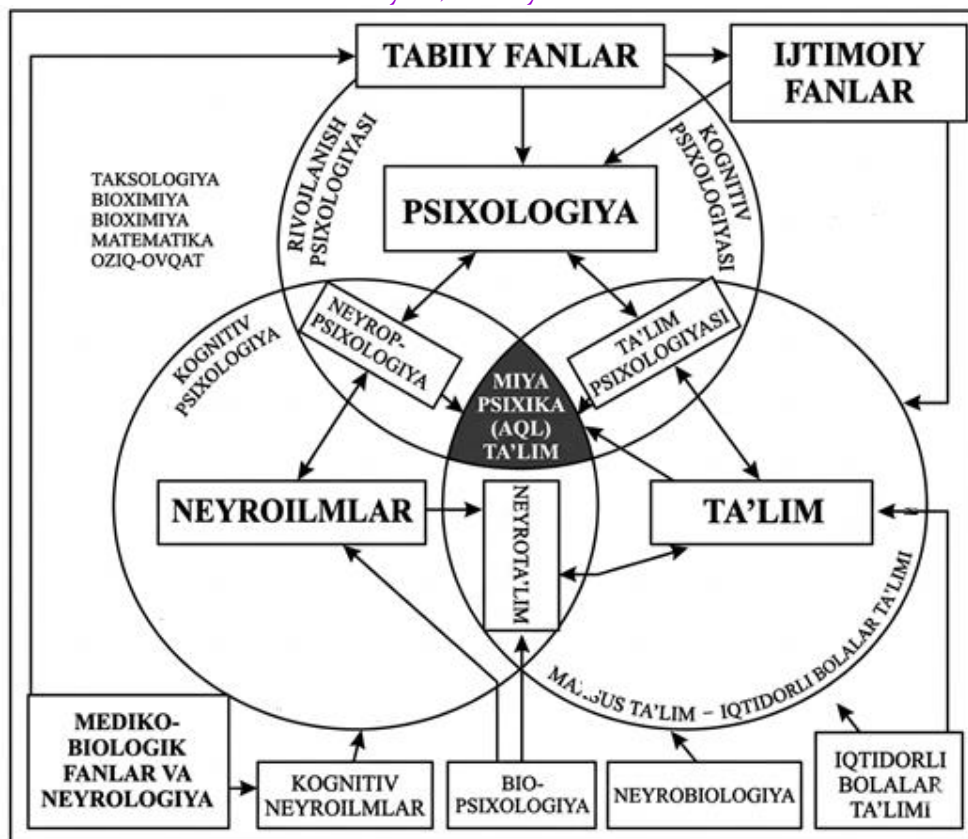
“Kompyuter injiniring” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Z64211566@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada neyropedagogika va neyrodidaktika tushunchalarining mohiyati ochib berilgan. Neyrodidaktikaning fanlar tizimidagi o‘rni ko‘rib chiqilgan. Muallif ta’lim jarayonida neyrodidaktik yondashuvni qo‘llash sohasi bo‘yicha pedagoglarning malakasini oshirish zarurligini ko‘rsatib o‘tadi. Shuningdek, maqolada pedagoglarning kasbiy faoliyatiga innovatsion yondashuvlarni joriy etish uchun zaruriy komponent hisoblangan motivatsiya tushunchasining mazmuni yoritilgan. Muallif tomonidan pedagoglarning malaka darajasini oshirish hamda o‘z ishlarida yangi metod va yondashuvlarni qo‘llash bo‘yicha mustaqil faoliyat ko‘rsatishlariga yordam beruvchi yetakchi motivlar ajratib ko‘rsatilgan. Maqolada neyrodidaktik yondashuvni amaliyotga tatbiq etishda kasbiy motiv hamda shaxsiy kamolotga intilish motivlari yetakchi o‘rin tutishi haqida xulosa qilinadi. Shu munosabat bilan, pedagoglarda pedagogika fanning ushbu istiqbolli yo‘nalishini o‘zlashtirishga bo‘lgan motivatsiyani oshirish uchun tegishli shart-sharoitlarni yaratish zarurligi ta’kidlanadi.*

Tayanch so‘zlar: *neyrodidaktika, neyropedagogika, neyrodidaktik yondashuv, motivatsiya, pedagogik motivatsiya, pedagogning kasbiy faoliyati, pedagogik faoliyat, pedagoglarning samoaktualizatsiyasi (shaxsiy kamolotga intilishi).*

Neyrodidaktika — psixologiya, pedagogika va neyroilmlar kesishmasida joylashgan integrativ fan tarmog‘idir. U ta’lim olish jarayonida miya va psixika faoliyatiga oid nazariy hamda amaliy ma’lumotlarni o‘zida mujassamlashtiradi. Tabiiyki, neyrodidaktikaning maqsadi shunchaki materiallarni umumlashtirishdan iborat bo‘lmay, balki ta’lim jarayonining maksimal samaradorligini ta’minlash uchun ushbu ma’lumotlarni qayta ishlash va kelgusida amaliyot tekisligiga joriy etishdan iboratdir. “Neyropedagogika“ atamasini taklif qilgan Gerxard Prays ushbu fanning fanlararo xarakterga ega ekanligini alohida ta’kidlagan edi [16]. 1-rasmda neyrodidaktikaning fanlar tizimidagi o‘rni yaqqol ko‘rsatilgan.

1-rasm. Fanlar tizimida neyrodidaktikaning o‘rni.

Yangi axborotni o‘zlashtirish va qayta ishlash jarayonida miyaning funksional faoliyati, shuningdek, tafakkur, idrok, xotira, diqqat kabi oliy ruhiy funksiyalarning psixofiziologik asoslari haqidagi bilimlar ta’limning maksimal samaradorligini ta’minlashi shubhasizdir. Neyropedagogika va neyrodidaktika neyrota’limning ilmiy-amaliy tarmoqlari hisoblanadi. Undan maqolaning maqsadi mantiqan kelib chiqadi: neyrodidaktik texnologiyalarning eksperimental aprotatsiyasi haqida ma’lumotlarga ega bo’lish.

Maqolaning vazifalari:

1. tadqiqotning asosiy kategoriyalarini aniqlashtirish;
2. neyropedagogikada eksperiment fenomenologiyasini ochib berish;
3. neyropedagogikadagi eksperimental metodikalarni tavsiflash.

Tadqiqot metodlari neyroilmardagi eksperimentga oid ilmiy ma’lumotlarni umumlashtirishni o‘z ichiga oldi. Maqolaning ilmiy yangiligi neyropedagogikadagi eksperiment haqidagi pedagogik bilimlar chegarasini kengaytirishdan iborat. Ilk bor mazkur fenomen neyrofiziologiya, psixologiya va pedagogikaning majmualari parametrlari bo‘yicha tadqiq etildi.

Maqolaning nazariy ahamiyati neyropedagogik texnologiyalarga nisbatan eksperimental metodning nazariy jihatlarini ishlab chiqish bilan belgilanadi. Amaliy ahamiyati esa neyropedagogik texnologiyalarda eksperimental metoddan to‘g‘ri va aniq foydalanish imkoniyati bilan ifodalanadi.

Neyrota’lim sohasidagi yutuqlarning qisqacha sharhi ham ularning natijalaridan o‘quv jarayonida muvaffaqiyatli foydalanish mumkin degan xulosaga kelishga imkon

beradi. Ularni amaliyotga joriy etish va aprotatsiyadan o'tkazish neyrofiziologlar, pedagoglar hamda psixologlarning hamkorlikdagi faoliyatini talab etadi. Bunday fanlararo yondashuv ta'limning har bir bosqichini yanada samaraliroq qilish imkonini beradi.

Hozirgi vaqtda neyrodidaktik yondashuvning faollashuvi pedagogikaning turli sohalarida keng ommalashmoqda. Bugungi kunda neyrodidaktika o'zining salmoqli amaliy ahamiyati va qo'llanilishiga, ayniqsa, chet tillarini o'rganish jarayonida erishdi. Biroq, biz ushbu yondashuvni so'zning eng keng ma'nosida ta'lim jarayoniga joriy etish zarurligini ta'kidlaymiz. Neyrodidaktik yondashuvni joriy etishning dolzarbligi quyidagicha ochib berilgan: „...zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biri - har bir ta'lim oluvchining individual xususiyatlarini hisobga oluvchi, maksimal darajada samarali hamda salomatlikni asraydigan ta'lim metodlari va texnologiyalaridan foydalangan holda bolani har tomonlama rivojlantirish: uning kognitsiyalari, shaxsiy xususiyatlari va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Ushbu vazifa neyropsixologik bilimlar, neyropedagogika hamda ta'limda neyrodidaktik metodlarni qo'llash orqali muvaffaqiyatli hal etilishi mumkin. Ma'lumki, zamonaviy pedagoglarning asosiy qismida o'zgargan ta'lim paradigmasi doirasida jarayonni oxirigacha tushunish va harakat qilish uchun malaka darajasi yetarli emas. Shuning uchun ham, ayni paytda pedagoglarni o'qitishning yangi standartlari ko'rinishida neyrodidaktik yondashuvni amaliyotga joriy etishning dolzarbligi shubha tug'dirmaydi...“ [5].

Hozirgi vaqtda ta'limda neyrodidaktik yondashuvni qo'llash pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun majburiy komponent hisoblanmaydi. Binobarin, o'qituvchilar tomonidan o'z malaka darajalarini mustaqil ravishda oshirishlari uchun turtki bo'ladigan omillarni topish zarur.

Shunga kora, biz pedagog xodimlarning motivatsiyasi masalasini ham ko'rib o'tamiz. L. I. Bojovich ta'kidlaganidek, “motivatsiya“ atamasi “motiv“ tushunchasidan kelib chiqqan. “Tashqi olamdagi narsalar, tasavvurlar, g'oyalar, tuyg'ular, kechinmalar - muxtasar qilib aytganda, ehtiyoj o'z ifodasini topgan har qanday narsa motiv bo'lib xizmat qilishi mumkin“ [2]. Abraxam Maslou esa qondirilmagan ehtiyoj faoliyatni faollashtiradi va harakatlarni bajarishga undaydi, deb hisoblagan.

Shundan kelib chiqib, shaxs ehtiyojlari motivlarning asosi hisoblanadi, degan xulosaga kelish mumkin. Motiv esa ehtiyojni ifodalaydi va xulq-atvorga ma'no baxsh etadi, buning natijasida ehtiyoj o'z qondirilishini topadi. Undovchi manbaning xarakteriga ko'ra motivatsiya an'anaviy tarzda tashqi va ichki turlarga ajratiladi.

Pedagoglarning kasbiy motivlarini ajratib ko'rsatishda tadqiqotchilar odatda quyidagilarni tilga oladilar: umumiy kasbiy motivlar; shaxsiy o'z-o'zini namoyon qilish motivlari, moddiy rag'batlar; o'zini namoyon etish bilan bog'liq motivlar va boshqalar. Ayonki, neyrodidaktik yondashuvni joriy etish masalasi ikki tekislikda yotadi. Ulardan biri — pedagoglarni tashqi tomondan rag'batlantirishdir. Bu yerda ta'lim tizimining o'zi tomonidan taklif etiladigan variantlar bo'lishi mumkin yoki pedagogik vazifalarni samarali hal etadigan malakali kadrlardan manfaatdor bo'lgan ta'lim muassasalari ma'muriyati tomonidan beriladigan takliflar bo'lishi mumkin. Biroq “yuqoridan tushirilgan“ yoki

tashqaridan majburlab singdirilgan tavsiyalar, afsuski, ichki pozitsiyaning shakllanishi uchun asos bo‘lib xizmat qila olmaydi. Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, moddiy mukofotlash, malaka toifasini berish, nazorat va talablarning yumshatilishini o‘z ichiga oluvchi tashqi motivatsiya umuman olganda kasbiy faoliyat samaradorligining pasayishiga olib keladi [14].

Maqolaning eng muhim qismlaridan biri - pedagogning ichki pozitsiyasi, uning onglilik darajasi hamda innovatsiyalarni joriy etish motivlari jadvali boshlanadigan qismining ilmiy uslubdagi o‘zbekcha tarjimasini:

Yondashuvni amaliyotga tatbiq etish qarori yotgan ikkinchi tekislik - bu pedagoglarning o‘zlariga tegishli motivatsiya sohasi hisoblanadi. Aynan mana shu soha ayni paytda biz uchun eng istiqbolli yo‘nalish bo‘lib tuyuladi. Pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan dolzarb pedagogik vazifalarni hal etishga bo‘lgan motivatsion tayyorgarlik bilan belgilanadi. Pedagogning eng yangi metod va yondashuvlarni qabul qilishga qanchalik tayyor ekanligi mazkur faoliyatda hal qiluvchi rolni o‘ynaydi.

Bu o‘rinda pedagog kasbiy faoliyatdan shaxsiy ichki ma’no topuvchi subyekt sifatida ko‘rib chiqilishi lozim. Bundan tashqari, biz pedagoglar o‘zlarining kasbiy tanlovlari tufayli yuqori darajadagi o‘z-o‘zini anglash xususiyatiga ega insonlar ekanligiga tayanamiz. Xo‘sh, har qanday innovatsion yondashuvni, xususan, neyrodidaktik yondashuvni amaliyotga joriy etishda qaysi motivlardan foydalanish mumkin? (1-jadval).

1-jadval

Ta’lim amaliyotiga innovatsion yondashuvlarni joriy etish motivlari

Motivning nomi	Yangi metodlardan foydalanish sabablari	Kasbiy faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlari
Nufuz namoyon etish/tasdiqlash) motivi. Atrofdagilarning ijobiy bahosi	Pedagog o‘z faoliyatiga innovatsion yondashuvni joriy etadi, chunki u o‘z mehnatining atrofdagilar tomonidan ijobiy baholanishidan qoniqish hosil qiladi.	Pedagog mehnati (faoliyati)ning ma’nosi - atrofdagilarning ijobiy bahosiga sazovor bo‘lishdir. Bilimlarni o‘zlashtirish darajasi, o‘quvchining bilish faoliyati va uning sifati - ushbu maqsadga erishish vositasi hisoblanadi.
Kasbiy motiv	Innovatsiyalar pedagogik faoliyatning optimal (eng maqbul) natijasini ta’minlash maqsadida joriy etiladi.	Pedagoglar ijodkorlik, qat’iyatlilik va izchillik namoyon etadilar. O‘z faoliyatlarida yangi samarali yondashuv va metodlarni mustaqil izlashga yoki ishlab chiqishga intiladilar. O‘quvchilar barqaror ijobiy natijalarga erishadilar.
Shaxsiy o‘z-o‘zini namoyon qilish va faollashtirish motivi	Innovatsiyalar kasbiy faoliyatda shaxsiy imkoniyatlarni ro‘yobga chiqarish (samorealizatsiya) vositasi sifatida qabul qilinadi.	Pedagoglar pedagogik faoliyatni tashkil etishning shaxsiy o‘z-o‘zini rivojlantirish imkoniyatlarini ochib beruvchi ijodiy usul va shakllarini afzal ko‘radilar.

20-Iyun, 2026-yil

Shubhasiz, pedagogning nufuz (prestij) motivini ko‘rib chiqarkanmiz, uning kasbiy faoliyatni amalga oshirishga bo‘lgan ijobiy ta‘sirini ta‘kidlamasdan ilojimiz yo‘q. Atrofdagilarning yuqori bahosiga sazovor bo‘lishni istagan pedagog buning uchun innovatsion metodikalarni yoki ularning tarkibiy qismlarini amaliyotga tatbiq etishga qodir bo‘ladi. Pedagogda pedagogik qobiliyatlarni anglash darajasi qanchalik yuqori bo‘lsa, shaxsiy o‘zini namoyon etish (tasdiqlash) uchun shunchalik salmoqli muvaffaqiyat talab etiladi. Biroq bunday motivatsiyaning salbiy tomoni ham mavjud. Bunda pedagog uzoq muddatli va barqaror natijaga olib keladigan eng samarali ish metodlarini emas, balki tezkor ijobiy samara beradigan metodlarni tanlaydi. Bunday holatda ba‘zan haqiqiy samaradorlik soxta jozibadorlik bilan almashtiriladi. Shuningdek, pedagog o‘z faoliyatini baholashda faqat uni amalga oshirishning ijobiy jihatlarini ajratib ko‘rsatadi, ammo muvaffaqiyatsizlikka olib keladigan muhim pallalarni butunlay e‘tiborsiz qoldiradi [6].

Kasbiy motivatsiya uchun o‘qituvchi innovatsion faoliyatining bevosita o‘quvchilarga yo‘naltirilganligi xarakterlidir. Har bir mashg‘ulot davomida pedagog ta‘lim berishning samarali texnologiyalarini qo‘llash imkoniyatini izlaydi. Bunda bolalarni o‘qitishda shaxsga yo‘naltirilgan va tabaqalashtirilgan yondashuvlar hayotga tatbiq etiladi. O‘qituvchi o‘z o‘quvchilarining yaqin rivojlanish zonasini ko‘radi va ta‘limga, jumladan, yangi yondashuvlarni joriy etish orqali ushbu zonaga erishishga intiladi.

Endi shaxsiy o‘z-o‘zini namoyon qilish motivlarini ko‘rib chiqamiz. Pedagogikada shaxsiy kamolotga intilish asosiy motivatsion omillardan biri bo‘lib, yuqorida nomi tilga olingan taniqli amerikalik psixolog A. Maslou bu intilishni ehtiyojlar piramidasining cho‘qqisiga qo‘ygan va unga quyidagicha ta‘rif bergan edi: “Inson kim bo‘la olishi mumkin bo‘lsa, o‘sha bo‘lishi shart“. Kamolotga intilishga bo‘lgan ehtiyoj har bir insonda mavjudligiga qaramay, u har doim ham kasbiy faoliyatda namoyon bo‘lavermaydi. Shunga qaramay, biz kasbiy o‘zini o‘zi belgilash pedagog ko‘rsatkichini kamida potentsial ravishda o‘zini namoyon qila oladigan inson darajasiga ko‘tarishiga tayanamiz. Binobarin, o‘qituvchilarning onglilik darajasi ham jimlik bo‘yicha ko‘plab boshqa kasb vakillariga qaraganda yuqoriroq bo‘lishi lozim. Kamolotga intilish motivini dasturilamal qilgan pedagog har bir darsni o‘zini kasbiy shaxs sifatida namoyon etish uchun bir imkoniyat deb biladi [15]. Bunday yondashuv doimo bolaning qiziqishlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi, har bir darsning natijasi idrok etiladi, modifikatsiya qilinadi va unga yangi narsa olib kiriladi. Pedagog o‘z qobiliyatlari va qo‘yilgan pedagogik vazifalarni hisobga olgan holda axborotni yetkazishning eng samarali metodini tanlaydi.

Shu bilan birga, u o‘zining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish ehtimolini doimiy ravishda oshirib boradi va shu sababli pedagogik faoliyat jarayoniga yangi texnologiyalarni mamnuniyat bilan joriy etadi. Bunday kasbiy faoliyat pedagogik voqelikning turli shakllari haqida yangicha qarashlarni yaratish ehtiyoji hamda ushbu yangiliklar ichida o‘zini doimiy ravishda izlash xususiyati bilan ajralib turadi.

Shunday qilib, bizning fikrimizcha, kasbiy motiv va shaxsiy kamolotga intilish motivi neyrodidaktik yondashuvni amaliyotga tatbiq etishda yetakchi o‘rin tutadi. Ushbu motivatsiya turlaridan biriga ega bo‘lgan pedagoglar, shubhasiz, pedagogikada yangi

shakllar, metodlar va yo‘nalishlarni izlaydilar. Shu bois, tegishli shart-sharoitlar yaratilganda, neyrodidaktika mazkur o‘qituvchilarning ehtiyojlarini qondirishni ta‘minlovchi samarali vositalardan biri bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Bunda ikkita savol ochiq qoladi. Birinchisi - ushbu ikki yetakchi motivatsiya turiga ega bo‘lgan pedagoglarni aniqlash masalasi. Qarshimizda ta‘limga yangi yondashuvlarni joriy etishga prinsipial jihatdan tayyor bo‘lgan o‘qituvchi turganini tushunish uchun qanday diagnostika materiallarini qo‘llash lozim? Hamda ushbu toifadagi mutaxassislarda turg‘unlik holatining oldini qanday olish mumkin? Ikkinchisi - boshqa turdagi yetakchi motivatsiyaga ega bo‘lgan pedagoglar masalasi. Ushbu mutaxassislar uchun sifat jihatidan mutlaqo yangi bo‘lgan motivatsiya turlarini shakllantirish umuman olganda mumkinmi va agar mumkin bo‘lsa, buni qanday amalga oshirish kerak? Muayyan motivatsiya turining shakllanishi zamirida har bir aniq insonga xos bo‘lgan motivlar va ehtiyojlar yotishini hisobga olsak, bu juda murakkab masaladir. Ma‘lumki, motivning paydo bo‘lishi u yoki bu ehtiyojlarning qondirilishi orqali sodir bo‘ladi. Shuningdek, motivatsiya mexanizmining shakllanishida mutaxassislarning da‘vogarlik darajasi va umidlari ham muhim rol o‘ynaydi.

Bularning barchasi biz uchun tadqiqotlarni yanada to‘ldirish hamda ta‘lim jarayonida kasbiy motivatsiya va shaxsiy imkoniyatlarni ro‘yobga chiqarish motivatsiyasini shakllantirishning amaliy modellarini taklif etish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

MANBALAR:

1. Arutyunyan V. E. Особенности мотивации профессионального развития педагога в системе повышения квалификации. Available at: <https://www.dissercat.com/content/osobennostimotivatsii-professionalnogo-razvitiya-pedagoga-v-sisteme-povysheniya-kvalifikats>
2. Bozhovich L.I. Проблемы формирования личности: избранные психологические труды. Moskva: изд-во Института практической психологии; Voronezh: NPO «Mod`ek», 1995.
3. Vershlovskij S.G. Педагог эпохи перемен, или как решаются сегодня проблемы профессиональной деятельности учителя. Moskva: Sentyabr’, 2002.
4. Gulaya T.M., Romanova S.A. Нейродидактика и ее использования в преподавании иностранных языков. Филологические науки: вопросы теории и практики. в 3 ч. Tambov: Gramota, 2017; Ch. 1, № 10 (76): 196-198.
5. Емес L.G. Актуальность внедрения нейродидактического подхода в образовательный процесс. Мир науки, культуры, образования. 2021; № 6 (91).
6. Zaharova L.N. Психологическая подготовка педагога. Н-Новгород, 1993.
7. Karpenko M.P., Davydov D.G., Chmyhova E.V. и др. Нейродидактика: монография. Moskva: издат-во: SGU, 2019.
8. Klemantovich I.P., Levanova E.A., Stepanov V.G. Нейропедагогика: новая отрасль научных знаний. Вестник МПГУ. 2021; № 3: 8-17.
9. Kostromina S.N. Введение в нейродидактику: уч.пособие. Sankt-Peterburg: изд-во СПб Унивеситета, 2019.

20-Iyun, 2026-yil

10. Mal'sagova M.H. Предпосылки нейродидактического парадигмального сдвига в теории обучения. Мир науки, культуры, образования. 2020; № 2 (81).
11. Matveeva E.E. Нейродидактика – новое слово в организации учебного процесса. Практика преподавания иностранных языков на факультете межд.отношений. Minsk: BGU, 2012; Выпуск 2: 93-95.
12. Moskvina V.A., Moskvina N.V. Нейропедагогика как прикладное направление педагогики и дифференциальной психологии. Вестник Оренбург.Гос.Университета. 2001; № 4.
13. Slastenin V.A., Podymova L.S. Педагогика: инновационная деятельность. Москва: изд-во Magistr, 1997.
14. Churilo N.V. Нейропедагогика как основа эффективного образовательного процесса. Электронный научный журнал Курского гос.университета. 2019; № 2 (22).
15. Ajsuvakova T.P. Психологические условия развития рефлексивных умений студента – будущего учителя. Дисс.кандидата психол.наук Samara, 2008.
16. Ilm sarchashmalari (Urganch davlat universiteti ilmiy-nazariy, metodik jurnali). – Urganch, 2025. – № 3. – B. 69-70.

Global
Science
Publication